

AZ ISKOLA ÉS A TESTNEVELŐTANÁROK SZEREPE A SZABADIDŐSPORT NÉPSZERŰSÍTÉSÉBEN

Dr. Neulinger Ágnes 2004 és 2006 között a *British American Tobacco* vállalatnál, mint *Consumer/Brand Insights Executive*, majd 2006 és 2007 között a *Ringier Kiadónál*, mint *Kutató* dolgozott. 2008-ban szerezte meg doktori fokozatát a *Budapesti Corvinus Egyetemen*, ahol alap- és mester-szakos képzésekben oktat elsősorban a *marketingkutatás* és a *fogyasztói magatartás* témakörébe tartozó tárgyakat. Publikációi rendszeresen jelennek meg hazai és nemzetközi folyóiratokban, valamint hazai és nemzetközi konferenciákon.

Piskóti Marianna 2008-ban csatlakozott a *Budapesti Corvinus Egyetem* PhD képzéséhez. A *Marketing és Média Intézetben* a *marketingkutatáshoz* és *fogyasztói magatartáshoz* tartozó tantárgyakat oktatja. 2008-tól 2010-ig tagja volt a *Norvég Alap*, majd 2010-től a *TÁMOP-4.2.1/B-09/1/KMR-2010-0005* projekteknek, melyek keretében a *fenntartható fogyasztás kérdéseit* kutatta. Aktuális kutatási iránya az *egyéni, személyes tényezők vizsgálata a fenntartható fogyasztás kialakulási folyamatában*.

Összefoglaló

A szabadidősport vizsgálata egyszerre fontos és népszerű téma mind a hazai, mind a nemzetközi kutatásokban, ahol többek között az orvostudományt a prevenció szemlélet erősödése, a marketinget a szabadidősportban rejlő üzleti lehetőségek kiaknázása ösztönzi. Hazai kutatások szerint az iskolának fontos befolyása van a felnőttkori fizikai aktivitás minőségére, így az iskolára és a testnevelő tanárok szerepére irányuló kutatások nagy jelentőségűek. Hazánkban az iskola szerepét különösen hangsúlyossá teszi a szülői és nagyszülői generáció alacsony sportrésztvétele és ezzel a mintaadás hiánya, gyengesége. Általánosságban elmondható, hogy a testnevelésórák és a testnevelők megítélése jellemzően pozitív a hazai általános- és középiskolákban tanuló gyermekek körében, a problémák elsődlegesen az erőltetésből, az ügyetlenségből és az osztályzási gyakorlatból erednek.

Jelen kutatás a testnevelő tanárok szakmájukkal szembeni attitűdjét vizsgálja az ideális testnevelő tanár képének megfogalmazása segítségével. Elemzésünket országos mintán,

375 testnevelő tanár válaszainak a segítségével végeztük el, figyelem bevéve a testnevelők nemét, életkorát, testnevelési gyakorlatát, a település típusát, valamint az iskola-típust, úgymint általános- és középiskola, illetve sporttagozatos és nem sporttagozatos iskolák. A kutatást a sokdimenziós skálázásra (MDS, Multidimensional Scaling) épülő klaszterelemzéssel végezzük. A sokdimenziós skálázás alapja, hogy az egyéni döntések mögött, akár az egyének előtt is elrejtett háttérdimenziók húzódnak meg. A módszerrel az adatok rejtett struktúráit lehet feltárni úgy, hogy az új látens változók kevesebb dimenzióban ragadják meg az adatok közötti összefüggéseket. A testnevelő tanárok szegmentálása az ideális testnevelő tanár képe közti eltéréseken alapul. Az ideális testnevelő tanár dimenziói MDS elemzésre épülő klaszterelemzés során kerültek meghatározásra.

Kulcsszavak: Szabadidősport, testnevelés, iskola, fogyasztói magatartás, diák, MDS

1. Bevezetés

A témaválasztás fontosságát kívánatos lenne a szabadidősport szolgáltatások iránti élnék kereslettel indokolni, azonban a téma állandó aktualitását éppen ennek ellenkezője, azaz elsődlegesen a fizikailag passzív életmód káros következményeinek megelőzése, illetve kezelése adja. A magyar 15-74 éves lakosság kevesebb, mint 16%-áról mondható el, hogy életének része a fizikai aktivitás, úgymint sportolás és séta – jelzik a KSH időmérleg felmérésének adatai (KSH, 2011). Ennek a mozgásszegény életmódnak a következményei megmutatkoznak a szív- és érrendszeri megbetegedések magas arányában, más egészségügyi problémákban és összességében az alacsonyabb várható élettartamban. Többek között az egészségügyi kiadások nagy mértéke indokolja, hogy miért fontos a szabadidőben végzett sportolás, miért fontos ennek ösztönzése és a lakosság körében a mozgásgazdag életmód iránti igény kialakítása.

A rendszeres testmozgás a gyermekek és fiatalok életében is szórványosan van jelen, az Ifjúság 2008 kutatás eredményei szerint a hazai 15-29 év közötti fiataloknak 38%-a végez sporttevékenységet szabadidejében, míg HBSC (2010) felmérése szerint az 5–11. évfolyamos lányoknak 11,5%-a, a fiúknak 22,8%-a mozog mindennap legalább 60 percet. Ráadásul a lányok minden évfolyam esetében kevesebbet mozognak, mint a fiúk, valamint az életkor növekedésével a fizikai aktivitás már ebben a fiatal életkorban is csökken. Mindemelllett a sportolás megszerettetését nem várhatjuk a szülők és nagyszülők generációjától, hiszen körükben a fizikai aktivitás mértéke még alacsonyabb, az Eurobarometer (2010) kiterjedt nemzetközi felmérése szerint a magyarok 23%-a sportol legalább heti rendszerességgel, míg 53%-uk sosem sportol. Összehasonlítva ezzel az európai helyzettel látható, hogy az Európai Unióban a rendszeresen sportolók aránya 40 százalék, a sportkerülőké pedig 39%. Mindez felértékeli a formális oktatás, az ál-

talános- és középiskolai testnevelésórák jelentőségét, illetve általában az iskolának a sportolás népszerűsítésében és megszerettetésében betöltött szerepét. Jelen elemzés az iskolának és az iskolai testnevelőknek a szerepével foglalkozik kvantitatív kutatás eredményei alapján, ahol a testnevelő tanárok szakmájukkal szembeni attitűdjét az ideális testnevelőtanár képeként megfogalmazása által értékeltük. Kutatási kérdésünk, hogy az ideális testnevelő képe mennyiben befolyásolja a testnevelő saját tevékenységét, azaz aktivizálja-e őt a tanulók sportolásra ösztönzésében.

A kérdésfeltevés mögötti alapvetésünk, hogy a tanári hivatás identitás – a szimbolikus interakcionalizmus elméletére alapozva (Mead, 2000) – mintaként szolgál a magatartás kialakításához, így ennek a képnek a marketingkommunikációval való alakítása pozitívan hathat vissza a tényleges viselkedésre. Az identitás folyamatosan fejlődő, alakuló és alakítható a társadalommal való interakció folyamata által. A hivatás identitás erősen meghatározza, hogyan tanítanak, hogyan változnak illetve fejlődnek a tanárok, és hogy hogyan állnak hozzá az oktatásban bekövetkező változásokhoz (Knowles 1992, In: Beijaard et al., 2004). Az 1990-es évektől a tanári hivatás identitás vizsgálata fontos területté vált, fő fókuszban az identitás kialakulásának folyamatával és az identitás főbb karakterisztikáinak meghatározásával (Beijaard et al., 2004). Jelen kutatás a jó testnevelő tanár jellemzőinek vizsgálatával határozza meg a hivatáshoz kötődő identitást, és az identitás hatásainak vizsgálatával járul hozzá a témakör kutatásához. Eredményeinkkel a társadalmi marketing kampányok pontosabb üzenetmegfogalmazását és célzását szeretnénk támogatni.

2. Elméleti háttér

Az iskola és a formális testnevelésoktatás jelentőségét számos sportág bemutatása és megtanítása, valamint a rendszeres gyakorlás által a fizikailag aktív életmód alapjainak megteremtése jelenti. A testnevelés órákról – mind az általános iskolai, mind a középiskolai képzés esetében – elmondható, hogy kedveltségük kiemelkedik az elméleti iskola tantárgyak sorából. Erről a pozitív érzelmi hozzáállásról azonban elmondható, hogy mértéke az életkor előre haladtával csökken, illetve a fiúk jobban kedvelik a testnevelésórákat, mint a lányok (Báthory 2000; Hamar et al.; 2012).

A testnevelés megkedveltetésében kiemelkedő szerep jut a testnevelő tanárnak. Hamar és tsai (2012:13) szerint a tantárgy iránti kötődést elsősorban az oktató személyisége, habitusa befolyásolja, azaz „a testnevelő tanár az iskolában jelentős attitűdformáló szerepet játszik, a testnevelés oktatása, a tantárgy iránt megnyilvánuló attitűdök pedig a nevelési, oktatási folyamat teljes egészében növelhetik a pedagógiai hatékonyságot.”

Egy közelmúltban végzett felmérés szerint (HBSC, 2010), az 5-11. évfolyamos magyar diákok körében az iskolával szembeni attitűd összességében pozitív, ahol a lányoknak az iskolához való viszonyulása kedvezőbb, mint a fiúké. A HBSC (2010) kutatás¹ alapján a diákok közel felét nyomasztják az iskolai feladatok, de mindössze 5,6%-uk az, aki emiatt nagyon aggódik, valamint további közel ötödük egyáltalán nem érzi a nyomást. A

fiúk és lányok észlelése közötti eltérés minimális, összességében 55%-ot nyomasztanak egy kicsit és további 17%-ot eléggé az iskolai elvárások. Az iskolához való viszonyt jelzi annak a megítélése is, hogy a diákok mennyiben érzik tanáraik támogatását. Ez a szempont ráadásul jelen elemzés szempontjából is meghatározó, hiszen az észlelt tanári támogatás részben a testnevelőkre is vonatkozik. A felmérés eredményei szerint az 5-11. évfolyamos diákok többsége, 60%-a érzi azt, hogyha segítségre van szüksége, akkor azt megkapja a tanáraitól, ami egyúttal azt is jelenti, hogy 40%-uk úgy észleli, hogy nélküli ezt a támogatást. Emellett a diákok fele érzi azt, hogy bátorítják a véleménye megfogalmazására és 43%-uk szerint veszik figyelembe az egyéniségüket. Az eredmények a lányok és fiúk esetében csak kis mértékben különböznek. Ugyanezen kutatás szerint az iskola megítélésének egyik fontos tényezője az osztályközösséghez kötődik. A kutatásban megkérdezettek többsége úgy érzi, hogy elfogadja a közösség, bár az osztálytársak többségét csak minden második diák tartja kedvesnek és segítőkésznek, továbbá összességében a fiúk véleménye a kedvezőbb az osztályközösségről, mint a lányoké. Ezt a képet kiegészíthetjük a GfK Roper Jelentés (2008) megállapításával, amely szerint a magyar 13-19 évesek negyede (24,6%) úgy érzi, nem tud beilleszkedni a közösségbe, szemben a Közép- és Kelet-Európában jellemző 21%-kal.

Az iskolának a sportolás megszerettetésében betöltött szerepét az is erősíti, hogy az általános- és középiskolások esetében a baráti közösség elsődleges forrása az iskola. A közösségnek a sportolásra pedig egyértelműen kedvező hatása van. Neulinger (2007) vizsgálata szerint a közösség befolyásának jelentőségét jelzi, hogy a barátok sportolása áll a legerősebb kapcsolatban az egyén sportolásával, a férfiak esetében átlag feletti befolyással. A Bristol egyetem kutatása (Jago et al., 2011) ugyanezt erősíti meg, azaz a 10-11 éves fiúk és lányok közül, akik a legjobb barátjukkal sportolnak, azok elkötelezettebbek az intenzívebb sportolás iránt. Emellett azt is kimutatták, hogy azok a lányok, akinek több barátjuk van, azok fizikailag aktívabbak, szemben azokkal a lányokkal, akik kevesebb baráttal rendelkeznek.

Emellett a közösség megerősítő ereje részben családi támogatásból is ered, hiszen ez az elsődleges szocializációs közeg, így nagy jelentőséggel bír a sportra nevelésben. Ennek megfelelően a sportolás kapcsán felidézett első emlékek közel fele a szülőkhöz vagy a családdhoz kötődik, illetve ezek egy-egy kivételtől eltekintve pozitív emlékek. Ugyanígy megállapítható az is, hogy a felnőttkorban rendszeresen sportolók 53%-a 15 éves kora előtt kezdett el rendszeresen sportolni, míg 25 éves kora után mindössze 12% kezdett bele a testedzésbe, ahol szignifikáns különbség van a két nem képviselői között, azaz a nők esetében jellemzőbb a rendszeres sportolás idősebb korban való elkezdése (Neulinger 2007).

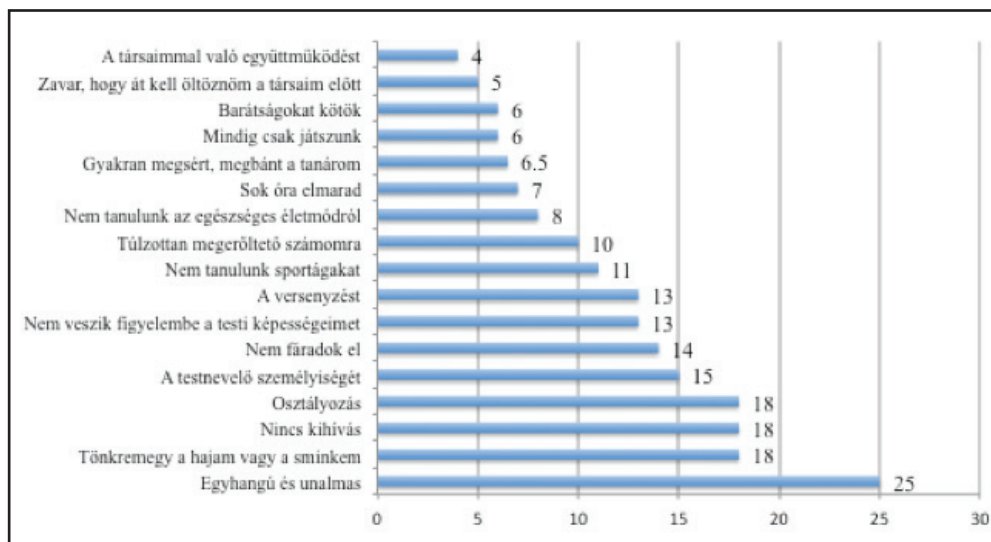
Bognár és társai (2005) tanulmánya szerint az iskolai környezetnek, a testnevelés óráknak döntő hatása van a későbbi felnőttkori fizikai aktivitás minőségére. Neulinger (2009) kutatása szerint hazánkban az iskola szerepe kiemelkedően fontos a szülői generáció igen alacsony sportrésztvételének kompenzálására, ezért nagy jelentőségűek az iskolai testnevelésórák. Ezen a területen elmondható, hogy alapvetően jók az eredmények, hiszen

a magyar lakosság az iskolai testnevelés órákra általában pozitív érzésekkel emlékezik vissza. Az általános iskolában a lakosság 60%-a szerette a testnevelés órákat és mindössze 22% értékelt ezeket negatívan. Ugyanilyen eredményt hozott a testnevelő tanár megítélése, azaz 66%-uk szerette általános iskolai testnevelő tanárát és 13% jelezte azt, hogy nem kedvelte a tanárt. A középiskolás időkre vonatkozóan a pozitív vélemények aránya alig gyengébb, hiszen amíg a középiskolai testnevelés órákat 55% szerette, addig 24% negatívan nyilatkozott, illetve a tanárt 60%-uk értékelt pozitívan és 13%-uk negatívan. Ezek az eredmények nemzetközi összehasonlításban közepesek. Azok, akik nem kedvelték a testnevelés órákat, három tényezőt említettek a leggyakrabban: az erőltetést, az ügyetlenséget és az osztályzást (Neulinger, 2009). Csányi és Boronyai (2010) vizsgálata alapján az iskolások fele azért szereti a testnevelésórákat, mert egyszerűen jól érzi magát azokon, továbbá a testi – lelki felfrissülés és a társaság adják a tantárgy kedveltségét. Kiemelendő, hogy önmagában a testnevelőtanár miatt csak az iskolások 13%-a szereti a testnevelésórákat. Az ellenérvék között a megkérdezettek negyede említette az órák unalmasságát, ezzel ez lett a vezető ellenérv a testnevelésórákkal szemben. További kiemelt ok volt még a megjelenésre (haj, smink) gyakorolt negatív hatás, a tanár személye és az osztályozás (a konkrét adatokat lásd az 1. ábrán).

1. ábra

Mit nem szeretsz a testnevelésórán? (relatív gyakoriság, %)

Forrás: Csányi-Boronyai (2010), saját szerkesztésben

A sportágválasztásban az egyéni adottságok, a szülői tanács, a saját döntés, a véletlen döntés és a barátok javaslata a meghatározó – derült ki a közelmúltban általános- és középiskolai tanulók körében végzett kutatásból – miközben a sportág sikeressége kisebb

szerepet játszik a döntésben. A fiúk esetében különösen fontosnak bizonyult a szülői javaslat és a testi adottság, a lányoknál hangsúlyos a véletlen döntés és a testnevelő tanár javaslata (Tari-Keresztes, 2010). Emellett korábbi kutatások alapján elmondható, hogy a budapesti és a vidéki (különösen a falusi) diákok sportolási szokása között jelentős különbségek mutatkoznak. A falusi fiatalok elsősorban focit és más labdajátékokat választanak, míg a budapestiek sportágválasztása összetettebb és sokszínűbb, így körükben az aerobic, a fitness, a testépítés, a kerékpár, a kocogás és az úszás is népszerűek. Eszerint nagyvárosi környezetben részben a szélesebb lehetőségek nyomán, részben a nagyobb mértékű individualizációnak köszönhetően az egyéni sportágak szerepe nagyobb (lásd Laki-Nyerges, 1999; Neulinger, 2007).

A fentiek szerint elmondható, hogy a testnevelőtanár meghatározó szerepet játszik az egyén sportmagatartásának kialakításában. A kérdés az, hogy a testnevelők munkájukat milyen vízió mentén végzik, mit tekintenek tevékenységük legfontosabb vezérelvének. Tekintettel arra, hogy a kérdés direkt megkérdéssel csak korlátozottan ismerhető meg, így az ideális testnevelőtanár elképzelt képével mérjük ezt a víziót primer kutatásunkban.

3. Primer kutatás eredményei

Elemzésünket országos mintán, 375 testnevelő tanár válaszainak a segítségével végeztük el², figyelembe véve a testnevelők nemét, életkorát, testnevelési gyakorlatát, a település típusát, valamint az iskolatípust, úgymint általános- és középiskola, illetve sporttagozatos és nem sporttagozatos iskolák. A mintavétel módja önkényes mintavétel volt, a válaszadók a Magyar Diáksport Szövetség hírlevelére feliratkozott testnevelők köréből kerültek ki.

1. táblázat
A kvantitatív kutatás válaszadóinak demográfiai jellemzői

Demográfiai jellemző		Elemzés	Százalék
Korcsoport	30 év alatt	12	3,2
	31-40 év	77	20,5
	41-50 év	145	38,7
	51 év fölött	141	37,6
	Összesen	375	100,0
Nem	Nő	149	39,7
	Férfi	226	60,3
	Összesen	375	100,0
Település típus	Főváros	36	9,6
	Megyeszékhely	108	28,8
	Egyéb város	153	40,8
	Község, falu	78	20,8
	Összesen	375	100,0
Iskolai tagozat	Sporttagozatos iskolában	55	14,7
	Nem sporttagozatos iskolában	313	83,5
	Mindkét típusban	7	1,9
	Összesen	375	100,0
Képzés szintje	Általános iskola	227	60,5
	Középiskola	126	33,6
	Mindkettőben	22	5,9
	Összesen	375	100,0

Forrás: saját kutatás (N=375)

Jelen kutatásban az ideális testnevelőről alkotott képet 16 változóval vizsgáltuk. A változók dichotóm változóként kerültek megkérdezésre, amely során a válaszadónak az ideális testnevelő 3 jellemzőjét kellett kiválasztania a megadott változólistából. Az elemzés során a jó testnevelő tanár jellemzésének mögöttes dimenzióit a sokdimenziós skálázás módszerével tártuk fel (MDS, Multidimensional Scaling). A dimenzióértékeket alapul véve az ideális testnevelő tanár jellemzőinek a csoportosítását végeztük el klaszterelemzés segítségével³. A sokdimenziós skálázás alapja, hogy az egyéni döntések mögött, akár az egyének előtt is elrejtett háttérdimenziók húzódnak meg. A módszerrel az adatok rejtett szerkezetét lehet feltárni úgy, hogy az új látens változók kevesebb dimenzióban ragadják meg az adatok közötti összefüggéseket. Ezt követően a testnevelő

tanárok szegmentálása az általuk meghatározott ideális testnevelő kép alapján történt.

3.1. Az ideális testnevelőt meghatározó dimenziók

A jó testnevelő tanár jellemzésére kiválasztott változókból ALSCAL eljárással (Young-Null, 1978) modellt alkottunk. A 16 változóból 14 került be az elemzésbe, mert az „Élsportoló volt” és a „Szerepel a médiában” válaszokat egy testnevelő sem jelölte meg, mint az ideális testnevelő jellemzőjét. Az eredményként kapott térkép megmutatja, hogy a válaszadók a felsorolt jellemzőket milyen struktúrában kapcsolják össze. Az elemzés során a két-dimenziós ($\text{Stress}=0,25297$; $\text{RSQ}=0,60368$) és a háromdimenziós modell ($\text{Stress}=0,16566$; $\text{RSQ}=0,75295$) került kiemelésre. Az alacsonyabb hiba miatt a háromdimenziós megoldás került elemzésre. A választott modell torzítása elfogadható ($\text{Stress} < 0,2$), 16,6%-os hibával megadható a 14 elemzésbe bevont változó térbeli elhelyezkedése a 3 dimenzióban, valamint az összes varianciának a 75,3%-a magyarázható a modellel (Ketskemény és tsai, 2011). A három dimenzió az Orientáltság, a Készségek és a Hozzáállás.

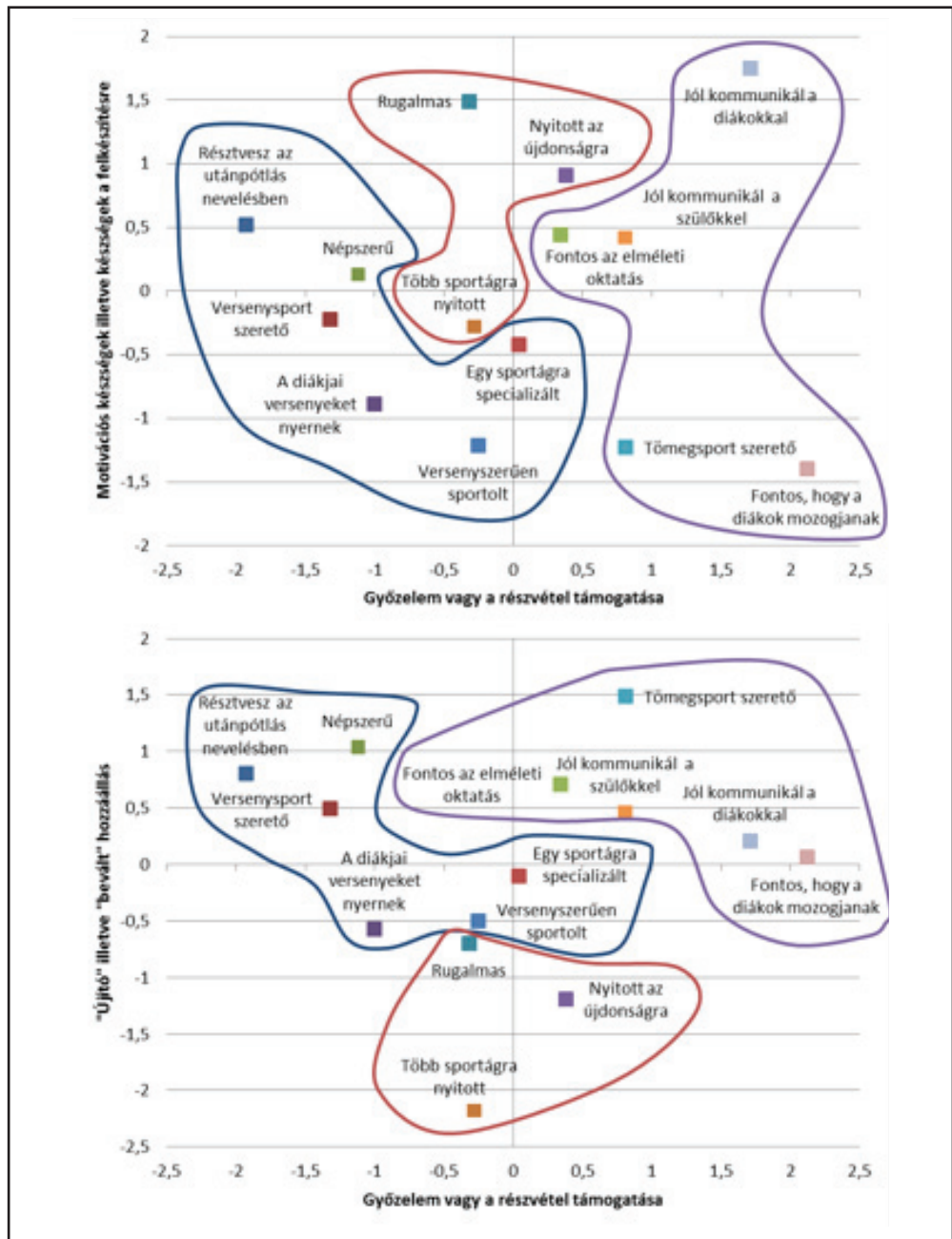
A kapott dimenziók közül a legnagyobb magyarázó erővel az első dimenzió rendelkezik, amely két végpontja a testnevelő tanárok verseny illetve részvétel fókusza a tanítás során. A verseny orientáltságot jelképezi, hogy az ideális tanár versenysport szerető; diákjai versenyeket nyernek; illetve részt vesz az utánpótlás nevelésben. Ellenpólusként a részvételt támogató jellemzők jelennek meg, mint az, hogy a diákok mozgásának a támogatása, és nem a sportág fókusz a fontos; a jó kommunikációs képesség és a tömegsport szeretete. A második dimenzió a tanár képességeihez kötődő jellemzőket választja szét a diákok képességein múló jellemzőktől, azaz a testnevelők motivációs készségei jelennek meg az egyik oldalon, mint a kommunikációs készség, rugalmasság, újdonságokra való nyitottság, szemben a felkészítéshez kötődő képességekkel, mint a diákok mozgása, tömegsport támogatása, de a versenysporté is, illetve a diákok versenyen való győzelmei.

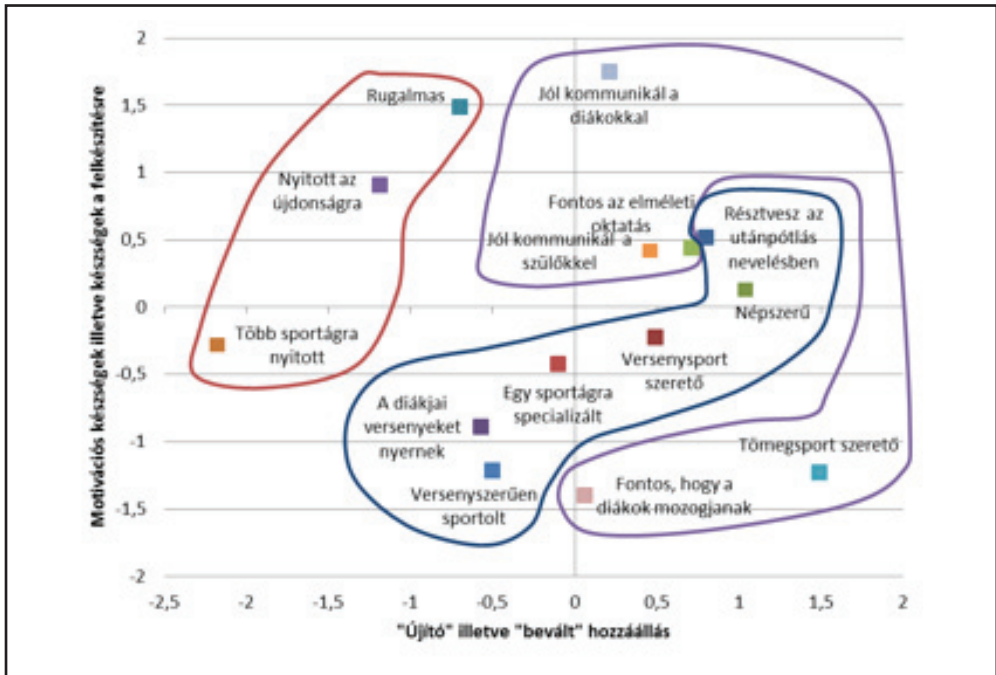
A harmadik dimenzió az „újító” illetve a „bevált” testnevelői hozzáállást helyezi szembe. A modern hozzáállás a több sportágra való nyitottsággal, újdonságra való nyitottsággal, rugalmassággal és versenyen elért eredményekkel mutatható be, míg a bevált, megszokott hozzáállás a népszerűséghez, a tömegsport támogatásához, az utánpótlás nevelésben való részvételhez (azaz a klasszikus sportágakban való edzés), illetve az elméleti oktatáshoz köthető. A 2. ábra csoport a jellemzők MDS elemzés során kialakított térbeli elrendeződését mutatják.

2. ábra
MDS dimenziók ábrázolása

Forrás: saját kutatás (N=375)

Az MDS elemzés eredményeként kapott dimenziók értékeit klaszterelemzésbe vontuk be, annak érdekében, hogy a változók homogén csoportjait feltérképezzük. A csoportosítást a hierarchikus klaszterelemzés (Squared Euclidean Distance; Ward módszer) módszerével végeztük. A változók 3 klaszterbe sorolhatók be, az első klaszterbe kerültek a versenyzéshez köthető jellemzők, a második klaszterbe az újítási hajlamot jelképező jellemzők, a harmadik klaszterbe pedig a részvétel orientáltságot jelentő állítások.

2. táblázat

Az ideális testnevelő jellemzőinek csoportosítása az MDS dimenziók alapján

Jellemzők klaszterei	Ideális testnevelő jellemzői	Orientáltság dimenzió	Képesség dimenzió	Hozzáállás dimenzió
Versenyzéshez kötődő jellemzők	Részt vesz az utánpótlás nevelésben	-1,93	0,52	0,8
	Versenysport szerető	-1,32	-0,22	0,49
	Népszerű	-1,12	0,13	1,04
	A diákjai versenyeket nyernek	-1	-0,89	-0,57
	Versenyszerűen sportolt	-0,25	-1,21	-0,5
	Egy sportágra specializált	0,04	-0,42	-0,1
Újító szellem	Rugalmas	-0,32	1,49	-0,7
	Több sportágra nyitott	-0,28	-0,28	-2,18
	Nyitott az újdonságra	0,38	0,91	-1,19
Részvétel orientáltság	Fontos az elméleti oktatás	0,34	0,44	0,71
	Jól kommunikál a szülőkkel	0,81	0,42	0,46
	Tömegsport szerető	0,81	-1,23	1,49
	Jól kommunikál a diákokkal	1,71	1,75	0,21
	Fontos, hogy a diákok mozogjanak	2,12	-1,4	0,06

Forrás: saját kutatás

A jellemzők csoportosításának vizsgálata mutatja, hogy a testnevelőkép fontos meghatározója, hogy mennyire verseny orientált a testnevelő, illetve mennyire támogatja, motiválja a diákokat a sportolásra a részvétel miatt, azaz a sport élvezete és nem a győzelem eléréséhez kötődően. Külön klasztert képviselnek a nyitott felfogást, hozzáállást jelképező állítások, amelyek testnevelő klasszikus sportágakon kívüli érdeklődését mutatja.

3.2. Testnevelő tanárok csoportosítása az ideális testnevelő kép alapján

A testnevelő tanárok szegmentálásához az ideális testnevelőről alkotott elképzelésüket vetjük alapul. A válaszadók által kiválasztott ideális testnevelő jellemzők klaszterbesorolása alapján a válaszadókat 4 csoportba soroltuk be, amelyek a 3 fő jellemzőcsoport egyikét, illetve a 3 kategória együttes megjelenését mutatja az ideális testnevelő tanárról alkotott képen.

Az első szegmens a Jellemzően versenyés-orientált ideális testnevelő képpel rendelkezők csoportja. 42 válaszadó került ebbe a csoportba besorolásra. Az főátlaghoz képest nagyobb súlyban vannak a férfiak (teljes minta=60,1%, első szegmens=69%), és az 51 év

feletti testnevelők (teljes minta=37,5%, első szegmens=50%). A szegmens tagjai minden évben készítének fel diákokat a Diákolimpiára, amely a teljes minta magas aktivitása (93,3%) mellett is kiemelkedő. Az indulás szintjei alapján a körzeti, megyei indulás illetve az országos szinten való indulás aránya a teljes mintával megegyező. Átlagosnál magasabb a sporttagozatos iskolákban tanító testnevelők aránya a csoportban (teljes minta=14,7%, első szegmens=21,4%).

A második szegmensbe a jellemzően az Újdonságra nyitott ideális testnevelő (N=72) elképzeléssel rendelkezők kerültek besorolásra. A csoportban a 40% - 60%-os, a teljes mintával megegyező női-férfi arány figyelhető meg. Ebben a szegmensben is enyhén nagyobb arányban jelennek meg a sporttagozatos iskolában tanító testnevelők (20,8%), illetve az általános iskolában tanítók (teljes minta=60,5%, második szegmens=68,1%). Ebben a szegmensben a legnagyobb a fiatalok aránya és legalacsonyabb az 50 év felettieké (31,9%). Az első szegmessel hasonlóan az indulás szintjei alapján a körzeti, megyei indulás illetve az országos szinten való indulás aránya a teljes mintával megegyező.

A harmadik szegmensbe a jellemzően Részvétel-orientált ideális testnevelő képet kialakított válaszadók kerültek (N=172). Főátlaghoz képest ebben a szegmensben a legmagasabb a nők aránya (44,2%). A nem sporttagozatos iskolában tanítók aránya is magasabb az átlagnál (teljes átlag=83,4%, harmadik szegmens=89,5%). A budapesti és megyeszékhelyi iskolákban tanítók száma is enyhén magasabb az adott csoportban. A testnevelő tanárok kora és tapasztalata alapján ez a csoport tükrözi vissza leginkább a teljes minta eloszlását.

A három kategóriát kiegyensúlyozottan választó testnevelő tanárok kerültek az utolsó szegmensbe, 87 fővel. Kiemelendő, hogy a férfiak aránya ebben a szegmensben is kissé meghaladja az átlagot (64,4%), valamint az 51 év felettiek is (42,5%). Ebben a szegmensben a legmagasabb az országos szinten is indulók aránya (70,6%). A középiskolában és általános iskolában egyaránt tanító testnevelők aránya a negyedik szegmensben a legmagasabb.

4. Összegzés, következtetések

Elemzésünkben arra kerestük a választ, hogy az ideálisnak tartott testnevelőkép hogyan befolyásolja a testnevelők hozzáállását tantárgyukhoz, valamint célul tűztük ki annak megismerését, hogy az eltérő testnevelő ideállal rendelkező pedagógusok milyen demográfiai változókkal írhatóak le.

Az identitás hatásának vizsgálatában meghatározónak tartjuk Mead (2000) szimbolikus interakcionalizmus elméletére alapozva azt az összefüggést, hogy az identitás mintaként szolgál a magatartás kialakításához. Ennek megfelelően értékeltük a testnevelők ideális tanárképét és a tanulók sportolásra ösztönzésében követett gyakorlatát. Elemzésünkben három szegment alakítottunk ki: a „Jellemzően versenyzés-orientált ideális testnevelőképpel”, az „Újdonságra nyitott ideális testnevelőképpel” és a „Részvétel-orientált ideális testnevelőképpel” rendelkezők csoportjait. A csoportba tartozást részben a tanári munka

adottságai, részben a demográfiai jellemzők befolyásolják. Eszerint egyrészt az általános- és középiskolai tanárok igazodva a gyermek életkorának sajátosságaihoz (is) kerülnek jellemzően egyik vagy másik csoportba. Az újdonságra nyitott testnevelőkép jól illik az általános iskolai gyermekek életkorából fakadó intenzívebb játék/játékosság igényéhez, amit megerősít az is, hogy az a negyedik „Vegyes” szegmensben vannak leginkább azok, akik mind a két életkorcsoport (általános- és középiskolások) számára tartanak órákat. Másrészt fontosak a tanárok demográfiai jellemzői is, mint az életkor és a nem. A nők esetében hagyományosan fontosabb a részvétel, mint a versengés, amely elsődlegesen inkább a férfiaknak fontos (Neulinger, 2007), emellett a fiatalabbak általában nyitottabban az innovációra és újdonságra, így nem meglepő a fiatalabb tanárok magasabb aránya a második, újdonságokra nyitottabb szegmensben. Ugyanakkor eredményeink szerint a csoportba tartozás meghatározza a sportágakhoz való viszonyt is. Számos új, modern sportág elfogadását is értékeltük vizsgálatunk során (például frizbi, floorball) és kiderült, hogy ezeket a versenyorientált csoport szinte minden esetben alacsonyabbra értékelte, míg az újdonságra nyitottként definiált és a részvétel-orientált csoportok hasonlóan vélekednek, átlagon felül elfogadással. Tehát aki ideálképében a versenyzésorientációt tartja meghatározónak, a sportágválasztást is ehhez igazítja, olyan sportágakat választ, amelyek hagyományosan a teljesítményről és nem a részvételről, élményszerűségről szólnak. Az identitás és magatartás közötti összefüggést több területen igazolták (Clayton, 2003), a marketing területén végzett akadémiai kutatások eredményei azt mutatják, hogy az identitás számos fogyasztói viselkedést és attitűdöt befolyásol (Reed-Forehand, 2003). Eszerint úgy tűnik, hogy a hivatás identitás és a magatartás között oda-visszaható kapcsolat van: a magatartás egyszerre befolyásolja a tanári identitást, az ideálisnak tartott testnevelő képét, miközben ez a kép visszahat a magatartásra is. Ezen kapcsolat ellenőrzésére azonban további elemzésre van szükség, kiegyensúlyozottabb mintán. Kutatásunk korlátját jelenti, hogy a mintavétel módja miatt a sportra nevelésben aktívabb testnevelőket sikerült elérnünk, akik így viszonylag homogén csoportot alkotnak. Mindezek figyelembevételével a kutatást érdemes lenne kiterjeszteni és a kevésbé aktív testnevelők bevonását követően az elemzést újra elvégezni.

Kutatásunk eredményével a gyakorlati, társadalmi marketing tevékenységek sikerességéhez is hozzá kívánunk járulni. Eredményeink szerint érdemes a versenyzés szeretete mellett a sportrészvétel fontosságát kommunikálni az ideális testnevelőkép részeként és ezzel befolyásolni a testnevelők hivatás identitásán keresztül a tényleges testnevelői magatartásukat.

HIVATKOZÁSOK

- ¹ A WHO, Egészségügyi Világszervezettel együttműködésben megvalósult nemzetközi kutatás az iskoláskorú gyermekek egészségmagatartását célozta. A hazai kutatás vezetője dr. Németh Ágnes (Országos Gyermkegészségügyi Intézet) volt.
- ² A jelen bemutatásnál kiterjedtebb kutatás a Magyar Diáksport Szövetség megbízásából készült.
- ³ A marketing területén ezt a módszert alkalmazta korábban Dörnyei (2010), a csomagoláson megjelenő információk vizsgálatára.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BÁTHORY, Z. (2000): *Tanulók, iskolák - különbségek*. Egy differenciális tanításelmélet vázlata. OKKER Kiadó, Budapest.
- BEIJAARD, D. – MEIJER, P. C. – VERLOOP, N. (2004): *Reconsidering research on teachers' professional identity*. Teaching and Teacher Education, 20, 107-128.
- BOGNÁR, A. (2010): *A politikai szocializáció egyes jellegzetességei a fiatalok körében*. Acta Sociologica. Pécsi Szociológiai Szemle. III (1), 103-112.
- CSÁNYI, T. – BORONYAI, Z. (2010): *HuNPASS avagy a magyar nemzeti fizikai aktivitás kutatás első eredményei*. 40. Mozgásbiológiai Konferencia. Budapest XI. 19.
- CLAYTON, S. (2003): *Environmental Identity: A Conceptual and an Operational Definition*. Identity and the Natural Environment: The Psychological Significance of Nature. S. Clayton and S. Opatow. Cambridge, Massachusetts, The MIT Press: 45-67.
- DÖRNYEI, K. (2010): *A csomagoláson található információtartalom újragondolása sokdimenziós skálázással az élelmiszeripar példáján*. Vezetéstudomány, XLI. évfolyam, 12. szám, 57-69.
- EUROBAROMETER 72.3 (2010): *Sport and Physical Activity*, TNS Opinion & Social, Brussels
- GFK HUNGÁRIA (2008): *A magyar fiatalok gazdagságra vágyanak*, Sajtószolgálat, http://www.gfk.hu/imperia/md/content/gfk_hungaria/pdf/press_h/press_20080116_h.pdf
- HAMAR, P. – VERSICS, A. – ADORJÁNNÉ, OLAJOS A. – KARSAI I. (2012): *11-18 éves magyar és erdélyi tanulók iskolai testnevelés kötődés vizsgálatának összehasonlító elemzése*, Magyar Sporttudományi Szemle, 2012/3, 13 (51), 10-14.
- HBSC (2010) eredmények, In: Németh, Á. és Költő, A. (2011, szerk): *Serdülőkorú fiatalok egészsége és életmódja, az Egészségügyi Világszervezettel együttműködésben zajló nemzetközi kutatás 2010. évi felméréséről készült nemzeti jelentés*, Országos Gyermkegészségügyi Intézet, Budapest
- JAGO R. – MACDONALD-WALLIS K. – THOMPSON, J. L. – PAGE, A. S. – BROCKMAN, R. – FOX, K. R. (2011): *Better with a buddy: influence of best friends on children's physical activity*, Medicine and science in sports and exercise, 43(2), 259-265.

- KETSKEMÉTY, L. – IZSÓ, L. – KÖNYVES TÓTH, E. (2011): *Bevezetés az IDM SPSS Statistics programrendszerbe*. Artéria Stúdió Kft, Budapest.
- KNOWLES, G. J. (1992): *Models for understanding pre-service and beginning teachers' biographies: Illustrations from case studies*. In: I. F. Goodson (Szerk.), *Studying teachers' lives*, 99–152, Routledge, London.
- KSH (2011): *A 15–74 éves népesség napi időfelhasználása, 2010*, (A 2009/2010. évi időmérleg-vizsgálat összefoglaló adatai), Statisztikai Tükör, V. évfolyam, 87. szám, <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/idomerleg10.pdf>
- LAKI, L. – NYERGES, M. (1999): *A budapesti és a falusi fiatalok sportolása*. Sporttudomány, 1999/3, 3-11.
- MEAD, G. H. (2000): *A pszichikum, az én és a társadalom szociálbehaviorista szempontból*. In: G. Felkai, D. Némedi & P. Somlai (Szerk.), *Olvasókönyv a szociológia történetéhez. Szociológiai irányzatok a XX. század elejéig*, 258-271, Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest.
- NEULINGER, Á. (2009): *A szabadidősport iránti érdeklődés Magyarországon 3.-társas kapcsolatok és interakciók a sportban*, Magyar Sporttudományi Szemle, 2009/3-4, 29-32.
- NEULINGER, Á. (2007): *Társas környezet és sportfogyasztás*, Doktori értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest.
- REED, A. – M. FOREHAND (2003): *Social identity and marketing research: An integrative framework*. Unpublished working paper, Wharton School of Business, University of Pennsylvania.
- TARI-KERESZTES, N. (2010): *Fiatalok szabadidős fizikai aktivitásának magatartástudományi vizsgálata*, Doktori disszertáció, Semmelweis Egyetem, Budapest.

